

OD ISTOG PISCA

ISTANBULSKA LALA

Iskender Pala

Smrt u
Vavilonu,
ljubav u
Istanbulu

Prevela

Dubravka Srećković Divković

 Laguna

Naslov originala

İskender Pala

BABİL'DE ÖLÜM İSTANBUL'DA AŞK / DEATH IN BABYLON
LOVE IN ISTANBUL

Copyright © İskender Pala – Kalem Agency

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Smrt u
Vavilonu,
ljubav u
Istanbulu

Kako sam more kašičicom crpao i zašto sam *L. i M.* napisao

Po našem mišljenju, čitalac koji se ne razume u ljubav ne bi trebalo uopšte ni da pokušava da pročita ovu knjigu. Jer pisac – nek je iskusan i ubedljiv koliko hoće – neće nikog s lakoćom uveriti, znam, da je predmet njegove priče makar iole zanimljiv ukoliko knjiga govori samo o jadu, čežnji i rastavljenosti, jer oni su svima bolni, a naročito ako taj predmet priče tvori reč *patnja*.^{*} Eto zašto sam, te duge noći kad sam pod kićenim svodom zapadne odaje ispričavao priču o Lejli i Medžnunu, svojim prijateljima, koji su uporno hteli od mene da napišem takvu knjigu, mnogo puta ponovio: „Takva priča, samo o patnji, neće imati mnogo draži za današnje ljude.“ Jer patnja je spoj misli i dela što se proživljava od pamtiveka – možete je zvati maštom i stvarnošću, ili književnošću i istorijom – i čini se da je teško nama danas da od nje napravimo uzbudljivu pustolovinu.

Sledeće večeri usnio sam san: ispred prozora Ištarinog hrama što gleda na Vavilonski zigurat, mudri sveštenik Akeldan ispričavao mi je sve, ama baš sve što se zbivalo u njegovom

^{*} *L. i M.* su Lejla i Medžnun, junaci istoimene tragične ljubavne priče arapskog porekla koju su obrađivali razni pesnici. Izgovoreni kao slova abecede, njihovi inicijali daju tursku reč *elem* – „patnja“. (Prim. prev.)

doba, i pokazavši mi, usred omamljujuće lepote zlatnih idola, sedam tablica sa urezanim klinastim pismenima, rekao: „Postoji sedam istinskih tajni za onog ko pozna ljubav.“ „O, kad bi me naučio tim tajnama, kad bi preobrazio rudu u metal, prečistio more u kapljicu!“, kazao sam. „Znati je što i goreti“, odgovorio je on. „Ako hoćeš da naučiš značenje ljubavi, moraš najpre propatiti. Proučiš li Fuzulijevu knjigu o ljubavi, mogao bi razotkriti i njegov put i način!“, nije propustio da doda. Narednih dana iznova sam iščitao Fuzulijevu knjigu o patnji, tumačeći je kroz Akeldanove reči. Kako bih shvatio šta se dešava, dugo sam pročešljavao istorijske rukopise davnih vremena i zaodevao stare ljubavne pripovesti maštarijama. Sagledavši tajne visokih vratnica što su se otvorile ka dubinama ljubavi, osetio sam potrebu da podelim s čitaocem pustolovine kojima sam bio svedok u hodnicima istorije.

U knjizi nije važna prva napisana rečenica piščeva, već poslednja izgovorena rečenica čitaočeva. To je ta večna sudba knjiga i pisaca. Svim mojim mukama i kašićicama kojima crpem more cilj je da ta poslednja izgovorena reč bude istina.

Na istoku je bila godina belog zmaja. Na jesenjim vetrovima, zamočio sam pero u rubinsku mastionicu i počeo da pišem ovu priču. I u Fuzulijevim stihovima, misterija od dvadeset tri hiljade godina postala je jedna ljubav...

1

Kako je naša priča započela i iz radosti se prva tuga rodila

*Nit sam unutra u vremenu,
nit sam sasvim van vremena,
već u nerazlomivom tečenju
širokog, jedinstvenog trena.*

A. H. Tanpinar

Srce je htelo da mu stane svaki put kad sa svetlom što se probijalo kroz debele zidove ruševne biblioteke drevne bazilike Akademije nauka, pomešana sa svežim vetrovima Tigra, navre grmljavina topova. Nije se on toliko opirao zavodljivosti zveke daira i radosne cike ljudi što su napolju jatimice hrlili ka zidinama koliko se bojao promene koja je gutala grad, ali je savladao poriv da izađe i zabravi vratnice biblioteke za sobom čim se slepi grbavi službenik, koji je u kriptu otišao posle silnog obrlaćivanja i laskanja, vratio sa zabranjenim mapama u ruci. Srećom, ovaj sedamdesetogodišnji Asirac, stručnjak za haldejsku i asirsku istoriju, nije bio preterano oduševljen ulaskom osmanlijskog sultana Sulejmana Zakonodavca u grad, već se samo nakašljavao i mrmljao: „Šta će biti, biće, i šta se

čeka, doći će. Ko se danas rodio, dabome da će sutra umreti.“
A onda upita:

„Hoćete li mape, ili idete, kao oni trgovci urmama iz Basre, da gledate sultanovog konja kako paradira?“

Ovo se pokazalo kao istinski teško pitanje za Mehmed-efendiju Hileliju, čoveka od pedesetak godina. Da li da gleda sultanov ulazak u grad kao i većina ostalih? Možda mu se dilema ne bi ni nametnula da ga bibliotekar nije to pitao. Sad mu se činilo da vredi sopstvenim očima videti te prizore koje najavljuje grmljavina sultanovih topova, a opet, buktao je od želje za imaginarnim šetnjama kroz tajanstveno carstvo reči pisane u Vavilonskom hramu i visećim vrtovima, među čijim je ruševinama on u detinjstvu ostao bez svoje mile drage. Načas mu se učini da bibliotekar možda čak i čuje ubrzane otkucaje njegovog srca i vidi bore koje mu je raskorak između uma i srca urezao u čelo.

„Mape!“, uzviknu.

„U redu onda!“, kaza bibliotekar spuštajući mape na pljosnati jastuk za sedenje kraj peći i vraćajući se da zatvori vrata iznutra, sigurnim korakom kao da vidi. „Izučavajte dok sunce ne prosine kroz ovaj prozor, tek tada će sultanovi vojnici ući ovamo da zavedu vlast.“ To rekavši, pokazao je jednom prozoru od bojenog stakla pod kubetom, ali pogled mu ostade uprt napred, kao da pomno motri kud korača.

Mehmed-efendija uzbuđeno i žurno otvori prvu kožnu mapu: ličila je na bisage kakve imaju konji akrobata, a iz nje ispade nekoliko pergamenata. Podsećali su na svitke koje su ranohrišćanski sveštenici, napustivši Jerusalim prilikom pohara 70. godine nove ere, skrivali u velike čupove, a bili su ispisani nekim Mehmed-efendijinim nepoznatim pismom. „Sva je prilika“, reče u sebi, „da ih je ovaj slepi bibliotekar uzeo iz pogrešne škrinje. Ili je pak pogrešno izbrojao red.“ Svi svici su bili iste vrste, s prikazima Isusa na krstu i u naručju Marije. Da je Mehmed-efendija, vraćajući svitke u mapu i uvezujući ih,

znao da sadrže oko sto logija koje su na hebrejskom i aramejskom pisali sveštenici što su živeli u samom središtu pustinje, po svoj prilici bi se za sav život posvetio ne medicini i poeziji, već teologiji, i bavio se rastumačivanjem starina između dveju svetih reka. Naročito da je znao da drži u ruci pergament sa opisom ribe koju je Sveti Avgustin kupio u Ostiji i da su rečenice ispisane na njemu oni mistični stihovi iz jevanđelja Svetog Tome Indijskog...

Druga mapa bila je puna naslaganih kožnih fascikli. Svaka fascikla čuvala je u sebi rasprave od po dvadeset ili dvadeset četiri spojene i zašivene strane; a na nekim stranicama su zemljanim bojama bili nacrtani goli muškarci i žene radi prikaza ljudske anatomije, šeme primitivnih sistema za destilaciju, posude, bokali i kupole za topljenje metala, nizovi bočica za lekove, poprečni preseki lišća raznog bilja, vlakna korenja, crteži raznoraznih ptica i insekata. Da, tu je uistinu bilo ponečeg od onih informacija koje je on tražio; bibliotekar nije omašio makar kad su ti spisi posredi. No tek kad je krenuo da čita male beleške koje je ispod tuđinskih slova neko naškrabao na arapskom, zaokupilo mu je pažnju to blago u njegovim šakama. „Rasprava o groznici koju je Ptolomej Soter napisao za učenjake Aleksandrijske biblioteke“, „Ibn Sinina rasprava o životu zametka u majčinoj utrobi, iz Knjige izlečenja“, „Rasprava o sirupima iz korenja biljnoga i o metodama lečenja u Serapeonu“, „Platonova rasprava o duhu i smrti“... To su bili ti svežnjevi knjiga oteti iz Aleksandrijske biblioteke koju su rimski nadbiskup i sveštenici spalili tačno pre hiljadu godina pod izgovorom da se umešala božja ruka, rukopisi iz oblasti medicine i filozofije koje su docnije priredili muslimanski naučnici.

Poslednja mapa je sadržala samo dve sveske. Jedna se bavila kroćenjem i odgajanjem konja, te bolestima i lečenjem pustinjskih životinja i kamila; druga je pripovedala istoriju Bagdada i priče o Četrdeset razbojnika i slavnim pljačkama karavanâ. Na kraju se nalazio odlomak iz *Hiljadu i jedne noći*, a sve to je

bilo napisano na faraonskom egipatskom papirusu, koji se u tim krajevima često koristio.

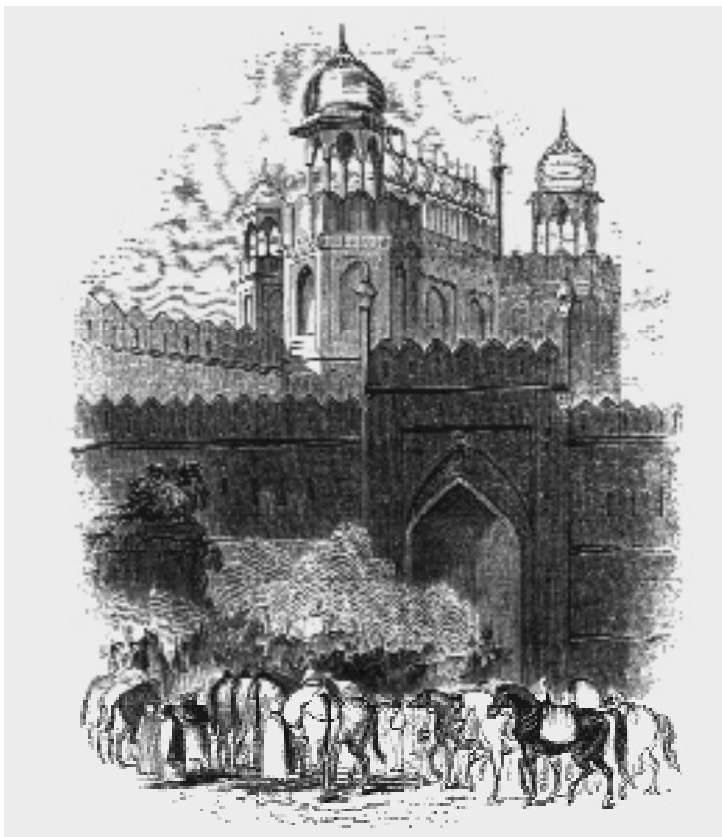
Pošto je slepi bibliotekar očigledno napamet znao imena i mesta svake vrste mape, Mehmed-efendija iz Hile upravo se spremao da mu kaže kako ponešto od toga nisu zahtevane knjige, te da je verovatno potražio po pogrešnoj polici, ali tad pomisli kako se bibliotekar pomučio dok je izvadio mape iz škrinja, a takođe, sudeći po zvucima koji su dopirali spolja, kratko ih je vreme delilo od trenutka kad će se pojaviti Zakonodavčev zapovednik dvorske straže, pa se zato predomisli, ponovo otvori onu drugu mapu i krenu da istražuje drevne metode medicinskog lečenja, analizirajući i precrtavajući šeme ljudske anatomije jednu za drugom, za knjigu pod naslovom *Zdravlje i bolest* koju je planirao da napiše na persijskom. Naglašujući da mu bibliotekar osluškuje svaki pokret, pa se čak i namerno nakašlja kad god on obrne list malčice grublje, u svojoj službi delotvorniji od stražara koji ne bi odvajao oka od čitaoca, postide se svoje pomisli da jednu od tih knjiga čušne u nedra i ode s njom. Jer knjiga u njegovim rukama nosila je najdrevniji pečat Aleksandrijske biblioteke. Pažljivo razgledavši taj pečat, urezan u cilindar od gline pa valjanjem otisnut na papir, shvatio je da je spis pripadao onoj prvoj biblioteci koja je zbog Kleopatrine bespomoćnosti izgorela do tla u ustanku što je izbilo kada je Julije Cezar – čovek koji je rimsku državu preobrazio u carstvo – stigao do Aleksandrije nakon što je poterao i porazio Pompeja. „Rasprava o diskusijama filozofa Pitagore i Talesa’, ah!... Kad bih samo mogao da čitam ova slova!...“, izgovori u sebi, a onda se, obrćući listove, zapita: „Kako je ova knjiga ostala pošteđena tih plamenova koji su prinudili istoriju nauke da krene od samog početka?“ Nije mu trebalo mnogo vremena da nađe odgovor. „Mora biti da je ovo jedna od onih dvesta hiljada knjiga koje je Marko Antonije doneo iz Pergama!“ Fuzuli Mehmed-beg oseti da počinje da voli tu svesku kao kakvu koketnu dragu i stade da je miluje, polako i

radosno skidajući dlanom prašinu dugih veličanstvenih vekova koji prevazilaze puku istoriju, mirišući je, gutajući pogledom...

Svečana objava osvajanja, koju su počeli da oglašavaju sa svih gradskih minareta, ukazivala je na to da se sultan upravo sprema da uđe u novi grad što ga je pridodao svojoj teritoriji. Da pokažu učešće u radosti, zvonari sirijskih i romejskih crkava takođe su vukli zvona iz sve snage, okačivši se o njihove lance, kao da se takmiče. Svi su se, uključujući i Jevreje sa istočne obale, okupili na trgovima duž Tigra, ispred Al Mansurove džamije, Taki Kisre, Zubejdinog turbeta i medrese Mustansirije, i pokazivali prenaplašeno oduševljenje zbog svršetka nepravedne vladavine šaha Tahmaspa i dinastije Safavida. Uvek ista priča: nova vladavina traži da podanici odbace svoje prethodne vladare i surovo ih, bezdušno kritikuju. Oni koji su do juče bili tu starosedeooci danas su se ponašali kao da stupaju u neki novoosvojeni grad, a svetina je kuljala gradskim ulicama i trgovima obrazujući horove koji su psovali Tahmaspa i zaspali hvalama osmanlijskog sultana kao da ga sto godina znaju. Glavna masa, međutim, bila se okupila oko groba Velikog imama*, središta sunitskog islama u šiitskom Bagdadu. Odatle ka istočnoj obali Tigra i prema ulazu Tabriske kapije nizali su se ljudi svih društvenih slojeva, među njima i prosjaci puni nade da će im dopasti deo zlata koje će razdeliti sultan, i izvikivali slogane kao da se mole sultanu. Nakon zvanične ceremonije, gde je safavidski valija Tekeli-han ponudio grad Ibrahim-paši, svetina se još i umnožila i započela pripreme za poletno slavlje u kom će provesti noć. Većina tih što su ostali na trgovima do svanuća bili su beduini, prestupnici i begunci koji su došli u grad u potrazi za pljačkom kao ovce za solju, vuci za ovcama.

* Ebu Hanifa. (Prim. prev.)

Zapovednik janičara zaštitio je zato sve četiri kapije postavivši na njih odrede i poslao je telale da oglašaju jasnu poruku u njegovo ime: „Dajem reč da ću skratiti za glavu svakog ko bez moje dozvole pomeri makar i kamen!“, pa su držali ruke k sebi. Zato su i gundali, a njihove hvale upućene Zakonodavcu bile sve tiše.

Mladice urmi kojih je dolina Tigra bila puna zatresle su se od gromoglasnog pozdrava iz jedanaest topova, a bučna gradska svetina ponovo je pokuljala. Zakonodavac je ulazio u grad. Bilo je to nešto slično ponovnom susretu dragog i njegove drage. Sultan je krenuo od Širininog dvorca, koji je, po legendi,

mimar Ferhad izgradio za Širin, pa pošto je primio ključeve tvrđave od Ibrahim-pašinog barjaktara Džafer-bega i obdario ga sa petsto zlatnika i jednim ćurakom, produžio ka čudesnoj Alepskoj kapiji, još moćnijoj zbog svog reljefa-amajlije gde dva čudovišta napadaju čoveka. Oni koji su sada svojim očima gledali sultanovu samouverenu otmenost dok je jahao u povorci, u pratnji ceremonijalnih pratilaca – čauša, begova, solaka, pejika* i zapovednika – lako su shvatili zašto ga nazivaju Sulejmanom Veličanstvenim. Činilo se da je ovaj čovek stvoren da ratuje s rimskim bogovima. Kamena đulad bronzanih topova sa obeju strana kapije, svako od po sto pedeset oka, bila bi u njegovoj ruci topuz.

Kada su poklici radosti dosegli spoljašnje dvorište Akademijine biblioteke, bibliotekar Asirac, koji je osluškivao zvuke što su dopirali spolja kao da vidi ušima, zgrabi knjige ispred Mehmeda Hilelije i ponese ih da ih opet zaključa u kovčeg. Vrativši se, u ruci je imao bodež optočen draguljima. Bio je to bodež s držicom izlivenom u obliku glave dvoroge zmije s račvastim jezikom. Isukao ga je iz korica okićenih smaragdnom i žadom, pa kao da čita Mehmed-efendiji neku rečenicu ispisanu na njegovom golom sečivu, izgovori: „Za one koji znaju da umru, ovaj bodež znači život, i postoji sedam istinskih tajni za onog ko pozna ljubav, a ko to poseduje, gospodariće svetom.“ Svaku reč je zasebno naglasio. „Neka ti ovaj bodež bude od Boga amanet i tajna; krij ga!“ Zbunjeno gledajući, Mehmed Hilelija se u sebi najpre zapita: „Što bi se primljeni poklon čuvao u tajnosti?“ Ali potom promisli i seti se da je u tom kraju obdarivanje onog

* Čauš – niži oficirski čin, narednik; solak – pripadnik sultanove garde; pejik – nekada pripadnik glasnike i kurirske službe, a u kasnije osmanlijsko doba posebnih jedinica koje su služile da uveličaju ceremonije. (Prim. prev.)

ko odlazi najstariji običaj, pa zato ovu opomenu protumači drugačije: „Izgleda da starac ne želi da se više ovamo vraćam.“

Starac se saže kao da istura grbu i načulji uši jer se začulo kako se bliže koraci. „Ističe nam vreme, nemoj predati amanet u pogrešne ruke kad ti ga budu tražili. Prepoznaćeš ih, sigurno“, šapnu. Odjednom se promenio: kao da je postao neko drugi. Činilo se da je ostao bez glasa. Pokreti mu nisu više bili pokreti onog jučerašnjeg bibliotekara. Po čelu su mu izbijale graške znoja, šake su mu se tresle. Skide s mukom prsten sa prsta, otvori poklopac skrivene pregrade u njemu, pa ga pred pometenim očima Mehmeda Hilelije prinese ustima i gutnu. „Ovaj čovek je zavisnik od hašiša“, zapanjeno reče Mehmed Hilelija u sebi, pa zaključí da mu je po svoj prilici bilo vreme za dozu i tome pripisa nepovezane stvari koje je bibliotekar upravo napričao. U suprotnom bi bilo prilično teško uhvatiti smisao svega što se desilo. Spoljašnji zvuci javljali su da su Zakonodavčevi vojnici ušli u unutrašnje dvorište. Bibliotekar se skroz-naskroz promenio i počeo čudnovatim pokretima da pipa predmete oko sebe. Činilo se da nešto traži ili pokušava da prepozna to što mu oči ne vide. U jednom trenu nađe se kraj Mehmed-efendije, pa pomilova bodež u njegovoj šaci još jednom i reče: „Nikad ne zaboravi! Postoji sedam istinskih tajni za onog ko pozna ljubav, a ko to poseduje, gospodariće svetom.“ Mehmed-efendiji iz Hile bio je poznat delirijum zavisnika, ali starac tu rečenicu ponovi od slova do slova, izgovarajući je tihim glasom, kao da deklamuje poslednju volju.

„Ti si dobar čovek“, kaza, a onda, takoreći kao da mu onako slep gleda pravo u oči, nastavi: „Obećaj mi da ćeš čuvati tajnu, obećaj da nećeš dati amanet u pogrešne ruke!“

„?!...!“

Unutrašnja vrata biblioteke širom su se otvorila i ušao je službenik u kaftanu s vezom od srme, visokog čina, sudeći po

tome kako je izdavao naređenja; bio je crnomanjast, s kratkom, prosedom bradom. „Zovem se Mustafa Dželalzade“, obrati se bibliotekaru, koji ga je dočeka na vratima. „Ja sam sultanov veliki nišandžija*. Došao sam da preuzmem knjige i biblioteku, starče.“ Predajući mu ključeve, bibliotekar krenu da daje objašnjenja o zbirkama knjiga i o njihovoj vrednosti. Veliki nišandžija na licu mesta zaduži četvoricu vojnika, u pratnji jednog zapovednika male čete janičara, da prebroje knjige. Ključeve biblioteke dade svom kethudi**, naredivši: „Čuvaj ovo!“ Zatim je razgledao kriptu s knjigama, kao i strukturu samog zdanja. Taman kad je hteo da izađe iz odaje, opazi Mehmed-efendiju, koji je prikupljao svoje beleške. „A ko ste pa vi, efendija?“, upita. „Pesnik Fuzuli iz Hile, s poštovanjem, efendija.“

Veliki nišandžija se silno zapanji i bezmalo se trže čuvši ovaj odgovor, pa kao da ne veruje u to, izrecitova naglas stihove:

*Ko voli sebe zarad voljenog, voljenog voli;
ko voli voljenog zarad sebe, sebe voli.*

A onda upita: „I ti si sastavio ove slatke reči?“ Iza neverice u njegovom glasu krila se podrugljivost.

„Da, efendija, vaš smerni sluga.“

„Dakle, ti deklamuješ gazele i pevaš o ljubavi, je li tako?“

„Trudim se, efendija.“

Dželalzade ga je terao da priča, a istovremeno pokušavao da poveruje. Da li je čovek što stoji pred njime uistinu pesnik što je napisao te lirske stihove o ljubavi? Karavan koji je pre dve

* Visoka titula na sultanovom dvoru. Veliki nišandžija je bio odgovoran za udaranje pečata na odluke koje donesu sultan i veliki vezir, a u praksi je imao i ovlašćenja slična ministru spoljnih poslova. (Prim. prev.)

** Doslovno „domoupravitelj“ – zvanje vrlo širokog raspona, od običnog nastojnika, preko pomoćnika nekog državnog službenika pa do zastupnika samog velikog vezira. Kod nas je ovo zvanje takođe poznato u kolokvijalnom turskom obliku „čehaja“. (Prim. prev.)

godine poneo u Istanbul svežanj njegovih pesama nije nikada stigao, ali te pesme su se svejedno recitovale na svakom skupu. Da li je ovaj skromni ali uredno odeveni čovek uistinu taj pesnik, i da li je moguće da ga je snašla takva sreća da naleti na pesnika kog je pomišljao da potraži i pronade po svaku cenu, i to baš na sam dan ulaska u Bagdad? Da li mu je sudbina toliko blagonaklona? Sve te misli su mu prolazile kroz glavu dok je vodio razgovor, a sa svakim odgovorom na pitanje i nakon svakog nadovezivanja stiha na stih, osećao je detinju radost i oduševljenje. Od silne želje da se približi pesniku, njegovo zapovedničko obraćanje preobrazilo se u govor pun dubokog poštovanja. „Hodi onda, veliki pesniče!“, uskliknu na kraju. „Dozvoli da te primim u zagrljaj. Na dan kad si se rodio, nad tvojom kolevkom je ruka sudbine okačila zvezdu. Ako ne okreneš leđa talentu kojim te je Alah bogato obdario, budi siguran da će tvoja slava, već pristigla i do grada Istanbula i praga samoga sultana, jednoga dana biti znana gde god ima Turaka.“

Ni između dvoje što su zajedno proživeli sto godina ne bi bilo tako tople, prijateljske prisnosti kao između ove dvojice što su se sada grlili pod visokim kubetom biblioteke. Četvrt sata su razgovarali deklamujući na smenu dvostihe i gazele i razmenjujući reči ljubavi kao da se znaju od malih nogu; od strane prvoga nije manjkalo uvažavanja, od strane drugoga nije manjkalo naklonosti. Takvo prijateljstvo je mogao pokazivati samo jedan sentimentalni državnik zadužen za finansije Osmanlijskog carstva kom su dušu rastopili topli vetrovi Mesopotamije. „Majstore pesništva“, kaza veliki nišandžija na rastanku. „Molim te, dođi za tri večeri i potraži me. Potraži me da bi duša Huseina Bajkare* počivala u miru.“ Ovaj poziv je značio da u politiku i druge teme neće biti dirano i da će se

* Sultan Husein Bajkara, vladar Herata (vladao 1469–1506), bio je veliki pokrovitelj umetnosti, i po njemu se takvi skupovi nazivaju bajkarskim (*Baykara meclisi*). (Prim. prev.)

raspravljati samo o poeziji i umetnosti, te zato pesnik Mehmed Fuzuli iz Hile odgovori: „Kako vaša milost zapoveda.“

Kada je izašao iz biblioteke, bilo je prošlo sat vremena od zalaska sunca. Dok je koračao, žmireći da mu ne bi ušla u oči prašina što je s večernjim vetrom šibala nezaklonjenim bagdaskim trgovima, činilo mu se da je to bio jedan od najzanimljivijih dana njegovog života. Njegov zanos nije poticao iz pomahnitalosti naroda što je slavio osvajanje, već iz čudnih bibliotekarovih postupaka i susreta s čovekom kog je upoznao krajem tog dana, pa i izgleda koje je otvarao njegov poziv. Nije znao da li da se raduje ili da se uznemiri. Nemir ga jeste mučio: kad je ostavio bibliotekara u njegovoj odaji, starac je imao groznicu, ali je odbio njegovu ponudu da ostane. „Ne!“, rekao je, „Idi!“ Jeste se i radovao: upoznao se sa tim čovekom koji je u vrhu osmanlijske birokratije. Kao blagoslov sa nebesa! No dok je razmišljao o državnom blagajniku Dželalzadeu, nisu mu ni nakraj pameti bile vlastite novčane poteškoće. Troškovi i kupovine knjiga doterali su ga do najgore besparice. Ali šta je oskudica u poređenju sa uzbuđenjem susreta sa anadolskim pesnicima! U tom trenutku je proverio šta je s bodežom koji mu je poverio bibliotekar, a koji je držao pod miškom. U najgorem slučaju, prodaće ga, pa će možda ostati u Bagdadu još neku nedelju da dovrši svoje istraživanje. „Kakav čudan čovek, onaj slepi bibliotekar“, pomislio je. „Delovao je mudro, a izgleda da je iz njega govorio hašiš.“

Misli mu se tada ponovo vratiše na Dželalzadeov poziv. Sa vojskom tog sultana koji je preuzeo Bagdad došli su sigurno i pesnici iz Istanbula koji znaju njegovo ime i čuli su za njegovu slavu. Izvesno će mu biti uzbudljivo da se sretne s njima i razgovara o poeziji. Jahja iz Tašlidže*, koji će kasnije biti postavljen za sandžak-bega, zapisničar carskog divana Hajali, janičar Aški iz Uskudara, i mnogi drugi. Čitavim putem ponavljao je sebi

* Današnja Pljevlja u Crnoj Gori. (Prim. prev.)

da mora da ostane u nekom jeftinom gradskom konačištu još nekoliko noći, samo da bi popričao s njima.

Kakvi su srećni ljudi ti anadolski pesnici! Oni su kao pitomi sokoli što jedu iz sultanove štedre pokroviteljske ruke koja štiti i umetnost i umetnike. Ko zna kakve srećne, vesele, zabavne časove provode na tim bajkarskim večerinkama i kakvu divnu poeziju recituju! No iako je nagađao da je književnost za te ljude način života, za njega je to bilo nedosežan san, da sedi na nekom skupu u Istanbulu kao na Bajkarinom dvoru, na položaju Ališira Nevaja.*

Tako se u Bagdadu svršio prvi dan pobeđničkog slavlja i počela noć krcata zebnjom jer ljudi nisu iščekivali samo ispade vojnika već i policijska saslušanja, pa čak strahovali i od pljački kuća. Mehmed Hilelija je uzeo svoje stvari iz gostionice gde je prethodno prespavao dve noći i preselio se u sobičak jedne medrese koja je imala i kuhinju za sirotinju. Tu je mogao besplatno da stanuje, jede i pije. Samo još kad ne bi na grudima osećao težinu bodeža s draguljima kad se noću opruži u postelji... Nosio je sa sobom pravo blago, a na takav dan i u takvoj sobici medrese bodež bi mogao povući za sobom bezbrojne petljavine i duga ispitivanja. No bez sumnje je to bio veoma lep bodež. Uživao je posmatrajući njegovu lepotu kao u kakvog hrabrog izviđača-dobrovoljca i voleo je da razgleda kamenčiće na njemu. Tuga zbog knjiga koje neće moći da kupi ako ne bude imao novca neprekidno se sukobljavala i sudarala u njegovom srcu s grizom savesti što je u stanju da proda dar. Zureći u bodež u titravoj svetlosti sveće koja se gasila, opčinjen lepotom njegove

* Ališir Nevaj, školski drug sultana Bajkare, bio je slavan pesnik i pisac (takođe lingvista, političar i slikar), a kasnije mu je postao savetnik. (Prim. prev.)

inkrustacije, tonuo je u maštanja: čas kako odlazi na tržnicu i bez oklevanja ga prodaje; čas kako potajno plaća nekoliko novčića zelenašu da povadi kamenje; na trenutke je pomišljao da naruči da se u prsten usadi najveći rubin, za njegovu ženu koja ga čeka u Hili da dođe s puta; na trenutke u mislima kupovao knjige za naučna istraživanja, ili svojoj deci ukrašavao odeću draguljima. Svaki put se iznova divio lepoti bodeža, i bojao ga se.

Naročito ta dvoroga zmijska glava držice – kakav čudan simbol! A u njegovom simetričnom rasporedu šara bio je reljef šake sastavljenih prstiju. Činilo mu se da nije ni od jednog metala koji je on ranije video. Nimalo nije ličio na čelik. Nije to bila ni bronza niti mesing. Nezamislivo je da tako valjan bodež bude iskovan od gvožđa. A da kaže da je od zlata ili srebra – bojom nije ličio na njih. Pokušao je da zagrebe površinu perorezom, potom da ga zastruže turpijom, ali i dalje nije mogao da proknje šta je to; bio je to neki vrlo tvrd metal.

Na bodežu su bili urezani znaci koji su podsećali na slova. Asirsko pismo je znao, ali to nije bio asirski. Dok je razgledao ogoljeno dvoseklo sečivo, umalo se ne poreza po prstu, pa ga odmah vrati u korice i pređe na ispitivanje znakova na držici. Na cilindričnom rukohvatu, širokom dva prsta, bila su izrađena spiralna filigranska polja. Svako polje se ukrštalo s drugim, kao kartuši koji se koso prepliću, i u svako je bilo umetnuto slovo, a između njih sedam većih i manjih rubina nalik na zrna brojnice. Bili su sjajni i zveckali su kad se bodež protrese. Kad mu je pažnju privuklo tih sedam slova i sedam rubina, setio se reči bibliotekara Asirca. „Postoji sedam istinskih tajni za onog ko pozna ljubav. Ko to poseduje, gospodariće svetom.“

Bio je zbunjen. Sve do kraja noći umovao je o tim rečima, posmatrajući bodež pred sobom. Na držici bodeža bilo je sedam odsečaka, sa sedam rubina na najvišoj tački svakog, i sedam slova nasumično raštrkanih pod njima. Morala je da postoji neka veza, ali kakva? Bibliotekar je rekao: „Ko pozna

ljubav.“ Ovo je, dakle, povezano s ljubavlju. A on je taj koji poseduje više znanja o ljubavi no iko drugi. Bio je toliko obuzet njome da nije mogao da pruži tek jedan odgovor kad ga upitaju šta je ona. Godinama je komponovao muziku njenih koraka, njenim se jadima hranio. Umeo je da prepozna čežnju i bol u srcu čim ih vidi. Iskusio je sedam stepena ljubavi i naučio onih sedam mudrosti o kojima s ljubavlju govore mistici. Čitave noći je ponavljao reči „ljubav“, „sedam“, „bodež“, rubin“. Taj pripev je bio dovoljan da provede noć kao u nekom bunilu. Izjutra će mu prvi zadatak biti da ode u biblioteku. Kad je konačno zaspao, u njegovoj svesti se tekovina čitave jedne civilizacije sudarala sa brojem sedam, ali to nije bilo dosta da bi spoznao tajnu sedmice.

Kada je stigao do kapije konaka* velikog nišandžije kraj Tigra i krenuo da se predstavlja glavnom domoupravitelju, Fuzuli je pomislio da će mu srce stati. Stupivši u neku dvoranu s dugačkim niskim divanima gde su se nizali srebrni poslužavnici s jelima, nije mogao da odredi da li vreline što mu je udarila u obraze potiče iz ogromnog mangala na sredini, iz uzbuđenja što navire u njemu, ili pak od srdačnih lica koja su mu se osmehivala. Dvorana je odzvanjala od pesme čenga i santura;** polovina prisutnih ustala je kad je ušao, a druga polovina poželeva mu dobrodošlicu izgovarajući svako poneki stih njegove poezije. Kada je seo na jastuče desno od velikog nišandžije, osetio se kao da je pred nekom komisijom za ispitivanje. Sve oči su bile uprte u njega. Stasiti poslužitelji krenuli su da postavljaju stolove, a formalnosti je smenio slobodan i neusiljen razgovor o poeziji, praćen muzičkom gozбом. Jedni

* Manji dvor ili bogatija kuća. (Prim. prev.)

** Čeng – instrument sličan harfi; santur – vrsta cimbala. (Prim. prev.)

su čitali gazele, drugi postavljali zagonetke, treći pak govorili mesneviye. Muziku koja je dopirala iza jedne zavese povremeno su činile Meragijeve klasične osmanlijske kompozicije, a povremeno melodije Mevlaninih pesama. Čarke, doskočice, šega, priče i smeh, i dođoše i do besmrtne ljubavi što je spojila Lejlu i Medžnuna, pa se, nakon unakrsne razmene priče, Hajali-beg obrnu ka Fuzuliju i reče: „O, retka ružo Bagdada! O, uzvišeni gospodaru reči! Priču o Lejli kćeri pustinjskoj i njenom ludom draganu Kajsu persijski pesnici su mnogo puta pripovedali. Međutim, malobrojni su oni koji je pričaju na turskom, a reči su im vrlo slabe. Kad bi otvorio tu škrinju sa skrivenim blagom, kad bi napisao knjigu i uneo svežu lepotu u tu staru baštu!...“

Iako je Fuzuli iz konaka pošao u zoru mamuran, reči što su mu se te noći urezale u misli već su mu zvonile u ušima...